

Motion till riksdagen

1987/88:So265

av Lars Ahlmark och Jerry Martinger (m)

om villkoren för utbetalning av socialbidrag, m. m.

Ur Upsala Nya Tidning den 5 december 1987 kan man hämta följande:

Även en knarkare som bryter ett skriftligt löfte att sluta missbruka narkotika och vägrar ställa upp på behandling har rätt till socialbidrag till sitt uppehälle.

Det säger länsrätten i Uppsala i en dom riktad till Gamla Uppsala kommunalnämnd, narkotikasektion Öster.

I mitten av maj i år skrev Uppsalabon under en överenskommelse mellan honom och narkotikasektionen. Uppsalabon godkände en behandlingsplan för sin rehabilitering de närmaste månaderna.

Mannen fick bidrag till bl. a. mat, fritidssysselsättning och resor. Motprestationen var att mannen skulle avhålla sig från narkotika. För kontrollens skull lovade mannen att lämna regelbundna urinprov.

Avtalet som undertecknades av mannen innebar bl. a. att socialbidraget skulle dras in 'vid påvisat missbruk eller kriminalitet'. I stället skulle mannen då erbjudas plats på behandlingshem.

Efter en tid återföll mannen i missbruk och narkotikasektionen erbjöd mannen plats på behandlingshem. Mannen vägrade och begärde samtidigt socialbidrag till sitt uppehälle. Begäran avslogs med hänvisning till den tidigare överenskommelsen. Mannen fick enbart bidrag till maten.

I sitt överklagande till länsrätten begärde mannen att – förutom bidrag till mat – få hjälp till hyra, el och telefon. Länsrättens dom innebär att ärendet skickas tillbaka till kommunalnämnden för ny handläggning.

Länsrätten hänvisar framför allt till socialstyrelsens allmänna råd från 1985 om hur socialtjänstlagen skall tillämpas, särskilt med tanke på missbrukares rätt till bidrag.

– Gamla Uppsalas kommunalnämnd har beslutat överklaga länsrättens dom. Vi som jobbar med det här ställer inte upp på att återgå från aktiv narkomanvård till ett passivt utbetalande av bidrag.

Det säger Jan Dahlman, chef för narkotikasektionen Öster i Uppsala i en kommentar över länsrättens dom.

– Vi anser att vi har stöd i lagstiftningen för de behandlingskontrakt vi upprättar i samförstånd med våra klienter. Skulle kammarrätten inte ge oss rätt får kommunen skaffa sig andra aktörer på scenen.

– Om vi låter missbruket fortgå och passivt åser det tidigare vanliga systemet med villkorlösa penningutbetalningar, då begår vi tjänstefel anser vi.

Bakgrunden till den refererade rättsliga prövningen är att ifrågavarande socialkontor ställer vissa krav på drogmissbrukare för att de skall få socialbidrag. Man anser sig ha stöd i socialtjänstlagen, enligt vilken biståndet skall utformas så, att det stärker den enskildes resurser att leva ett självständigt liv.

Enligt socialstyrelsens uppfattning utgör den beskrivna typen av förfarande dock ett klart brott mot socialtjänstlagen. Men trots detta är det inte säkert att socialkontoren kan tvingas ändra sina metoder. Rent formellt kan åtal väckas mot vederbörande kommun, men det är sällsynt att det sker.

De uttalanden som chefen för socialdepartementet gjort i regeringens proposition om socialtjänsten (1979/80:1) ger emellertid visst stöd för det nämnda förfarandet som numera tillämpas av ett flertal socialkontor. I sin kommentar till socialutredningen skriver departementschefen bl. a. följande.

Det ifrågasätts om inte utredningen alltför onyanserat och med förankring i nu modifierade åskådningar sätter upp kravlöshet som ideal. I alla mänskliga sammanhang, arbetsliv och föreningsliv, äktenskap, trafik och affärer, bygger växelverkan mellan människor på ömsesidigt godtagna uttalade eller underförstådda normer, solidaritetskrav och förväntningar. Att inom socialtjänstens ram nedklassa ömsesidighet betyder att man samtidigt nedklassar de människor man har att göra med. Inom dagens socialvård har behandlingsarbetet, inte minst inom den frivilliga institutionsvården, i mycket hög grad kommit att betona den ömsesidiga solidariteten och bestämda krav som individen måste acceptera.

Det är enligt vår uppfattning inte rimligt att en behandlingsmetod som är framgångsrik och som syftar till rehabilitering är olaglig. Detta är ett olyckligt förhållande som snarast bör rättas till genom att lagen ändras. Riksdagen bör hos regeringen begära förslag med sådan inriktning.

Att ge sociala bidrag utan att ställa bestämda krav på missbrukarna bäddar för fortsatt missbruk och kan leda till undergång. Det finns många missbrukare och anhöriga till missbrukare som skulle välkomna ökade krav som en räddning ur missbruket. Hjälp och stöd som ges utan förbehåll blir lätt passiviserande och förlänger hjälpberoendet. Utbetalning av sociala medel till missbrukare måste därför ske på ett sätt som motverkar fortsatt missbruk. Utöver de motprestationer som nämnts ovan bör i vissa fall exempelvis kunna krävas av missbrukare att de varit på arbetet, sökt arbete eller rent av visat upp ett alkohol- eller narkotikafritt urinprov.

Visserligen har den enskilde enligt 6 § 1 st. socialtjänstlagen "rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning och sin livsföring i övrigt, om hans behov inte kan tillgodoses på annat sätt". Men en väg att balansera individens principiella rätt till stöd mot önskvärdheten av att krav i vissa fall ställs är att låta ett mera begränsat bistånd utgå utan motprestationer medan ett utökat stöd endast ges på bestämda villkor, så som skedde i det inledningsvis redovisade exemplet.

Socialstyrelsen synes i praktiken stå handfallen inför brott mot socialtjänstlagen. Detta kan leda till rättsförlust för enskilda personer som inte förmår hävda sina intressen. Med anledning härav bör regeringen även i detta avseende framlägga förslag om lagändring så att rådande missförhållande undanröjs.

Vi har i motion 1986/87:So269 framfört motsvarande tankegångar som här på nytt redovisas. Utskottet underströk i sitt betänkande vikten av att socialtjänsten inte genom ett passivt utbetalande av socialbidrag bidrar till att missbruk underlättas eller befästs. Utskottet anförde dock avslutningsvis att vad som i ett enskilt fall är försök att få en klient att acceptera behövlig vård resp. inte godtagbara påtryckningar ibland kan vara svårt att avgöra. Prövningen härav ankommer ytterst på de allmänna förvaltningsdomstolarna.

Detta är enligt vår uppfattning att försöka smita från problemet. Frågan gäller nämligen inte en gråzon med svåra avvägningar i det enskilda fallet. Den gäller – som domen i Uppsala visar – själva principen om rätten att ställa krav. Där finns två skilda synsätt. Endast en klarläggande lagstiftning kan avgöra vilka regler som verkligen skall gälla.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag om ändring i socialtjänstlagen i enlighet med vad som anförts i motionen,
2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagändringar med syfte att förbättra efterlevnaden av socialtjänstlagen.

Stockholm den 25 januari 1988

Lars Ahlmark (m)

Jerry Martinger (m)